

УДК 81'243:37.018.43

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.84.1.11>

Давиденко О. Б., Задорожна Т. П.

ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЯХ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Розвиток сучасного суспільства в умовах постійної цифровізації, яка пришвидшується у зв'язку з карантинними обмеженнями, створює нові умови навчання студентів у вищих навчальних закладах. Особливої уваги потребує вивчення іноземних мов на немовних спеціальностях за дистанційної форми навчання, адже це одна з практичних дисциплін, що потребує безпосереднього спілкування викладача зі студентами. Такі умови водночас із новими можливостями у вивченні іноземної мови створюють і значні складнощі. У статті розглянуто основні проблеми, з якими стикаються викладачі та здобувачі вищої освіти. Запропоновано один із найефективніших шляхів вирішення кожної проблеми, для чого використано алгоритм постановки проблеми-її аналізу-пошуку шляхів вирішення.

Першою проблемою є низький рівень мотивації студентів. Ця проблема актуальна й за класичної форми викладання, але за дистанційної вона ще більше загострюється. Способом її вирішення є використання ініціативних джерел фахової інформації, що збільшить зацікавленість здобувачів і допоможе їм усвідомити важливість вивчення англійської мови для поглиблення знань фаху.

Другою проблемою є відсутність практики розмовних навичок студентів. Це унеможливило подальше використання мови для безпосереднього обміну досвідом із зарубіжними фахівцями, спілкування на міжнародних конференціях та під час публічних виступів тощо. Способом вирішення другої проблеми є створення паралельних онлайн-кімнат для спілкування студентів у парах або у маленьких групах, причому стає можливою участь викладача в роботі кожної групи.

Третьою проблемою стало питання формування комунікативної компетенції у студентів. Вона також зумовлена низьким рівнем інтерактиву викладача зі студентами. Для розв'язання цієї проблеми запропоновано комплекс із способів вирішення двох попередніх проблем, адже формування навичок спілкування включає в себе активне використання лексики, вміння правильно виражати та доводити свої думки тощо. Зроблено узагальнювальні висновки щодо проблем вивчення іноземної мови на немовних спеціальностях за дистанційного навчання. Наведено бібліографічний список.

Ключові слова: викладання іноземної мови, проблеми онлайн-навчання, дистанційна форма навчання, немовні спеціальності.

Сучасне українське суспільство зазнає значних інтенсивних змін в економічній, культурній, соціальній сферах. Звісно, це не може не зачіпати освітню сферу, зокрема сферу вищої освіти. Швидка невпинна цифровізація життя та частковий перехід навчання в онлайн-середовище зумовлюють виникнення нових умов викладання дисциплін у закладах вищої освіти. Здебільшого це стосується викладання англійської мови, адже це та дисципліна, яка потребує постійного інтерактиву викладача зі студентами.

Водночас із незаперечними новими можливостями, які відкриває онлайн-навчання, воно створює й низку проблем для студентів і викладачів під час вивчення англійської мови на немовних спеціальностях.

Метою статті є висвітлення основних проблем вивчення іноземної мови на немовних спеціальностях в умовах дистанційного навчання та пошук шляхів вирішення цих проблем.

Над питанням проблем дистанційної форми навчання та шляхів їх вирішення активно працюють фахівці впродовж останніх років, адже з виникненням карантинних обмежень інформаційно-комунікаційні технології та інтернет-ресурси дедалі інтенсивніше входять у процес навчання. Викладачі і студенти українських закладів вищої освіти намагаються пристосуватися до створених умов вивчення іноземних мов, тому активно вивчають цю тему. Над нею свого часу працювали Д. С. Дудкова, К. С. Григор'єва, С. В. Іванова, А. В. Малова, О. В. Коротун, В. М. Курепін, А. Б. Веліховська, К. А. Комісаренко та багато інших вітчизняних і зарубіжних фахівців. Найбільша складність дистанційної форми навчання полягає не у виявленні можливих проблем, а у впровадженні ефективних методів їх вирішення. Під час навчального процесу більшість труднощів стає очевидною і не потребує додаткової дослідницької роботи, бо, стикаючись з різноманітними питаннями під час викладання матеріалу та його засвоєння студентами, викладач розуміє, що саме так чи інакше заважає його ефективній роботі. Тому основним питанням все ж таки залишається не виявлення основних проблем, а пошук шляхів їх вирішення та оптимізації навчальної роботи [1].

Розглядаючи проблеми дистанційного навчання, слід особливо увагу звернути саме на викладання іноземної мови на немовних спеціальностях, адже навіть в умовах звичайної форми викладання це є актуальним питанням, яке потребує постійної модернізації та пошуку нових методик [2].

Пошук шляхів вирішення будь-якої проблеми та, власне, її розв'язання має певний алгоритм. По-перше, правильна постановка проблеми. Це може здаватися зрозумілим, однак далеко не завжди фахівець може правильно сформулювати проблему. Варто пам'ятати, що з цього починається ефективна робота над будь-яким питанням. По-друге, оцінка власних можливостей. Не кожна проблема може бути вирішена викладачем, адже часто особистісні проблеми студента є причиною низького рівня навчання та засвоєння матеріалу. Керівник має розуміти, що він може лише спрямувати здобувачів вищої освіти, акцентувати їхню увагу на важливих речах. Однак остаточне подолання труднощів є спільною роботою студента та викладача. І, по-третє, необхідно виокремити кілька варіантів вирішення проблеми і зупинитися на найбільш оптимальному, тобто такому, що зможе охопити одразу переважну більшість студентів та використати мінімальну кількість додаткових ресурсів [3].

У процесі дослідження ми використовували вищезазначений алгоритм для вирішення проблем викладання та вивчення англійської мови на немовних спеціальностях за дистанційної форми навчання. Було розглянуто основні проблеми та зосереджено увагу на найбільш доступних і зручних методах їх вирішення.

1. Проблема мотивації

Ця проблема є завжди актуальною для викладачів, які працюють зі студентами на технічних та інших немовних спеціальностях. Але якщо за класичної форми навчання здобувачі вищої освіти мають розуміння необхідності вивчення мови, то в умовах онлайн-навчання рівень їхньої зацікавленості різко знижується, бо фактично відповіді на всі питання кожен може знайти за допомогою інтернет-ресурсів навіть без певного рівня володіння англійською мовою. Успішне виконання здобувачем освіти завдань та отримання ним задовільних балів і оцінок посідає важливе місце у системі вмотивованості, особливо для студентів перших курсів, на початковому етапі здобуття вищої освіти, але не має бути основним мотивуючим фактором, бо не призводить до якісного засвоєння матеріалу студентами. Під час онлайн-навчання виконання цього завдання стає легшим через можливість використовувати різноманітні ресурси для підготовки до занять та виконання самостійних робіт і колоквиумів. Так, це може розглядатись як додаткова перевага дистанційної форми, проте, на жаль, більшість студентів не прагнуть засвоїти матеріал за таких умов, а намагаються лише використати певну інформацію, коли цього потребує навчальна програма.

Однак у сучасних реаліях володіння англійською мовою є невід'ємною частиною навичок спеціаліста високого рівня. Тому одним із найголовніших завдань викладача є доведення до здобувачів вищої освіти необхідності вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням та добросовісного засвоєння матеріалу.

Спосіб вирішення. Для того щоб студенти краще зрозуміли, навіщо необхідно вивчати англійську мову, їм слід продемонструвати, де й як саме вони зможуть оперувати нею як фахівці під час свого професійного життя у майбутньому.

Для цього викладачам рекомендується давати студентам можливість ознайомлюватися з професійною літературою зарубіжних учених і фахівців, що працюють над актуальними темами в тій чи іншій галузі. Частіше за все найновіша література рідко має професійні переклади чи аналоги українською мовою, враховуючи те, що більшість висококваліфікованих фахівців сучасності вільно володіють іноземною мовою, тому не потребують додаткових перекладів. Це можуть бути різноманітні рецензії, статті, наукові роботи, фахові видання, методична література або навіть виступи іноземних науковців. Це може дати студентам додаткову мотивацію, адже з іноземних джерел можна почерпнути унікальну корисну інформацію в певній фаховій галузі. Такі завдання можна надавати разом з основним обсягом завдань або у вигляді додаткового матеріалу.

Однак викладач має звертати увагу на використовувану в таких джерелах лексику, граматику, основний мовний склад. Велика кількість незнайомих елементів, неможливість зрозуміти основний контекст знижує рівень зацікавленості студентів і може, навпаки, ще й зменшити їхню вмотивованість.

2. Відсутність практики розмовних навичок

За дистанційної форми навчання значно зменшується кількість часу, витраченого на неопосередковане спілкування викладача зі студентами. Це стосується не лише іноземної мови, а й інших дисциплін, однак саме на вивченні англійської мови це залишає найбільший негативний відбиток.

Формування навичок усного спілкування за допомогою іноземної мови є одним із основних завдань курсу англійської мови на немовних спеціальностях закладів вищої освіти. Тому практикування розмовного складника є обов'язковим компонентом вивчення мови. За класичної форми навчання це не є проблемою. Викладач має змогу проводити періодичне усне опитування кожного студента під час пари. Однак за дистанційної форми цей процес значно ускладнюється через часті проблеми зі зв'язком, несправність засобів зв'язку. Викладачеві складно організувати спілкування, тому такі практики зводяться до мінімуму. Студенти починають рідше чути іноземну мову та рідше використовувати її в усному мовленні, що зрештою призводить до втрати навичок користування мовою на практиці здобувачами вищої освіти.

Спосіб вирішення. Водночас із недоліками дистанційної форми навчання необхідно пам'ятати й про додаткові можливості, які надає використання інформаційно-комунікаційних технологій за онлайн-навчання. Однією з таких можливостей є те, що викладач може поділити студентів на групи або навіть пари, створивши паралельні кімнати за допомогою вебресурсів Zoom чи Google Meet. Далі він може дати студентам завдання, сформулювати мовну ситуацію (окрему для кожної групи або спільну для всіх). Згодом кожна група може окремо дискутувати на тему, обрану викладачем. Сам викладач може періодично перевіряти кожну кімнату, брати часткову участь в обговоренні питання, допомагати студентам, слухати їх.

Таким чином, виникає можливість не тільки запобігти проблемам інтернет-спілкування, а й оптимізувати набуття навичок усного спілкування студентами, що неможливо зробити за звичайної форми навчання, бо в аудиторії часто не всі здобувачі можуть бути задіяні у спілкуванні, а тут кожен матиме можливість попрацювати.

3. Проблема формування комунікативної компетенції студентів

Ця проблема теж часто може виникати не лише за дистанційної форми навчання, а й за звичайних умов. Вона поступово впливає з попередньої проблеми, адже безпосередньо пов'язана з недостатньою кількістю розмовної практики. Розмовна компетенція включає в себе не тільки вміння володіння мовою, доречне використання іншомовної лексики та правильне поєднання стилів висловлювання, а й мову жестів, міміку, контроль голосу, інтенсивність та динаміку подачі інформації.

Комунікативна компетенція є запорукою успішної інтеграції людини в іншомовне середовище, адже включає в себе не лише безпосереднє вивчення мови, а й набуття навичок її володінням. Такі навички є необхідним компонентом для всіх студентів, однак особливо корисні тим, хто хоче відвідати закордонну практику або поїхати на різноманітні заходи з обміну досвідом. Також це важливо для студентів, які беруть участь в міжнародних конференціях і конкурсах, бо такі заходи проводяться саме англійською мовою та не передбачають допомоги перекладачів.

Формування комунікативної компетенції включає в себе гармонійний розвиток усіх мовних навичок: говоріння, слухання, письма, читання. Для фахівця світового значення здебільшого це вміння користуватися різноманітною лексикою, успішне оперування ораторським мистецтвом [4]. Цей процес неможливий без постійного інтерактиву викладача зі студентами. Звісно, активне спілкування стає менш доступним в онлайн-середовищі, тому з цим питанням виникають певні проблеми. До того ж для розвитку навичок професійного спілкування необхідне розуміння рівня англійської мови здобувача [5]. Його визначення буває не зовсім зручним і доступним за онлайн-навчання.

Спосіб вирішення. Розв'язання проблеми формування комунікативної компетенції може об'єднати в собі шляхи вирішення двох попередніх висвітлених проблем. Ознайомлення з іншомовною фаховою літературою може надати студентам розуміння стилю викладу думок, сформувати розуміння правильного розкриття питання. Усне спілкування з одногрупниками та викладачем стає гарною практикою розмовної компетенції. Однак тут важливо розуміти, що студенти нерідко припускаються помилок, тому завдання викладача – звертати на них увагу і виправляти для того, щоб вони не були допущені в майбутньому.

Також вплинути на вирішення цієї проблеми можна шляхом використання здобувачами вищої освіти англійської мови у повсякденному житті. Наприклад, це може бути перегляд кінофільмів або серіалів англійською мовою (з субтитрами чи без), читання художньої американської або британської літератури мовою оригіналу, перегляд виступів науковців іноземною мовою, тобто формування навичок сприймання мови. Під час цього необхідно звертати увагу на міміку мовців, на ситуації використання доречної лексики в тій чи іншій ситуації, на жестикулювання. Це значно допомагає перейняти певні особливості безпосереднього спілкування і полегшити майбутнє практичне використання мови в іншомовному середовищі.

Особливу роль у вирішенні цієї проблеми може відіграти використання TED-платформи. Ця платформа призначена для виступів науковців та просто ораторів з усього світу, однак використовується мова – англійська. Тут люди різних вікових категорій виступають перед аудиторією і камерою, розкриваючи свій погляд на певну наукову тему. Частіше за все це нестандартний погляд на проблеми, цікава подача матеріалу. Великою перевагою використання відеороликів з цієї платформи як матеріалу для навчання є те, що у студентів з'являється можливість не лише почути, а й “побачити мову”. Тобто це наочний приклад міміки, використання жестів, підкріплення основної промови невербальними засобами комунікації. Звісно, це значно впливає на формування комунікативної компетенції здобувачів вищої освіти.

Багато з ораторів TED не є носіями англійської мови, що може продемонструвати студентам різне використання мови, різну подачу. Інтернаціональний статус англійської мови зумовлює те, що часто носії різних мов спілкуються саме англійською як такою, що зрозуміла кожному співрозмовнику. Особливо це поширено в наукових та ділових колах під час обміну досвідом та офіційних заходів, адже рівень користування послугами перекладачів із англійської мови значно скорочується.

Висновки. Отже, проведене дослідження проблем вивчення англійської мови на немовних спеціальностях за дистанційної форми навчання дає змогу зробити такі висновки:

1. Дистанційна форма навчання, окрім додаткових можливостей, містить і нові труднощі під час вивчення англійської мови на немовних спеціальностях, а також загострює вже наявні проблеми, пов'язані з вивченням іноземних мов здобувачами вищої освіти за класичної форми навчання.

2. Зазначено, що ефективно вирішення проблем, які виникають під час вивчення іноземної мови на немовних спеціальностях, можливе за співпраці викладача і здобувача вищої освіти.

3. Виокремлено та сформовано три основні проблеми вивчення англійської мови у закладах вищої освіти в умовах онлайн-навчання.

4. Наведено конкретні способи вирішення зазначених проблем з урахуванням можливого тривалого дистанційного навчання у закладах вищої освіти.

5. Зроблено висновок про ефективність поєднання всіх способів вирішення зазначених проблем задля комплексного подолання труднощів.

Це питання потребує подальшого дослідження у зв'язку з формуванням нових умов дистанційного навчання, розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, упровадженням нових методик викладення іноземної мови на немовних спеціальностях вітчизняних і зарубіжних фахівців.

Перспективами подальшого дослідження є впровадження нових методів інтернет-комунікації у процес вивчення іноземної мови на немовних спеціальностях, а також пошук комплексного вирішення викладених у статті проблем. Одним із майбутніх методів дослідження є використання анкетування студентів, які навчаються на немовних спеціальностях, для кращого розуміння їхнього сприйняття проблем із вивченням англійської мови в умовах дистанційного навчання.

Використана література:

1. Сисоєва С. О., Осадча К. П. Стан, технології та перспективи дистанційного навчання у вищій освіті України. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. № 2. С. 271–281.
2. Камінська І. Т. Теоретико-педагогічні концепції предметно-мовного інтегрованого навчання. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2021. № 30. С. 32–41.
3. Проневич В. І. Облік успішності учнів у школі. *Файловий архів студентів*. 2016. С. 4–5. URL: <https://studfile.net/preview/5025827/page:5/> (дата звернення: 10.03.2021 р.).
4. Жуков Ю. М., Петровська Л. А., Растянніков П. В. Діагностика й розвиток компетентності у спілкуванні: навч.-метод. посіб. Москва : МГУ, 1990. 108 с.
5. Дудкова Д. С., Григор'єва К. С. Екстралінгвістичні труднощі розвитку комунікативної компетенції китайських студентів при навчанні розмовного складника іноземної мови та шляхи їх подолання. *Сучасні методи і технології викладання іноземних мов*. 2019. № 4. С. 33–38.

References:

1. Sysoieva, S. O., Osadcha, K. P. (2019) Stan, tekhnolohii ta perspektyvy dystantsiinoho navchannia u vyshchii osviti Ukrainy [Status, technologies and prospects of distance learning in higher education in Ukraine]. *Information technologies and teaching aids*. Vol. 2, pp. 271–281.
2. Kaminska, I. T. (2021) Teoretyko-pedahohichni kontseptsii predmetno-movnoho intehrovanoho navchannia [Theoretical and pedagogical concepts of subject-language integrated learning]. *Pedagogical education: theory and practice*. Vol. 30, pp. 32–41.
3. Pronevych, V. I. (2016) Oblik uspishnosti uchniv v shkoli [Accounting for student performance in school]. *Failovyi arkhiv studentiv* (electronic journal), pp. 4–5. URL: <https://studfile.net/preview/5025827/page:5/>.
4. Zhukov, Ju. M., Petrovsjka, L. A., Rastjannykov, P. V. (1990) Diaghnostyka j rozvytok kompetentnosti u spilkuvanni [Diagnostics and development of competence in communication]. Moscow: MSU. (in Russian)
5. Dudkova, D. S., Hryhorieva, K. S. (2019) Ekstralinhvistychni trudnoshchi rozvytku komunikatyvnoi kompetentsii kytaiskykh studentiv pry navchanni rozmovnoi skladovoi inozemnoi movy ta shliakhy yikh podolannia [Extralinguistic difficulties in the development of communicative competence of Chinese students in learning the colloquial component of a foreign language and ways to overcome them]. *Modern methods and technologies of teaching foreign languages*. Vol. 4, pp. 33–38.

Davydenko O. B., Zadorozhna T. P. Problems of foreign language study in non-language specialties in the conditions of distance learning form

Modern society development in the context of constant digitalization which is accelerating due to quarantine restrictions, creates new conditions for students to study in higher educational establishment. Special attention needs to be paid to foreign languages study in non-linguistic specialties during distance learning, as this is one of practical disciplines that requires direct communication between teachers and students. Such conditions, along with new opportunities in learning foreign languages, create significant problems. This article discusses main problems faced by teachers and graduates. One of the most effective ways to solve each problem is offered. Meanwhile the algorithm of problem statement-its analysis-search for solutions was used. The first problem is low level of students' motivation. This problem is relevant in the classical form of teaching, but in distance one – it is even more acute. To solve this problem, it is proposed to use foreign language sources of professional information, which will increase the interest of applicants and help them realize the importance of learning English to deepen their knowledge of their profession. The second problem is lack of practice of students' speaking skills. This makes it impossible to further language use for direct exchange of experience with foreign experts, communication at international conferences, public speeches, etc. By solving the second problem, it is proposed to create parallel online rooms for students to communicate in pairs or in small groups making it possible for teachers to participate in the work of each group. The third problem is formation of communicative competence in students. This problem occurs due to the low level of teachers' interaction with students. Solution of the suggested two ways of solving the first two problems is proposed because formation of communication skills includes the active use of vocabulary, the ability to properly express and prove their views and so on. Generalized conclusions are made on the problems of learning foreign languages in non-linguistic specialties in distance learning. Bibliographic list is provided.

Key words: foreign language teaching, problems of online learning, distance learning, non-linguistic specialties.